

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Стоил Л. Мавродиев, катедра „Психология“,
ЮЗУ „Н. Рилски“ – Благоевград

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.2. Психология

докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Автор: *Ина Илианова Карова*

Тема: *„Психично благополучие и смисъл на живота в прехода към зрелостта“*

Научен ръководител: *проф. д.н. Румен Стаматов, ПУ „П. Хилендарски“*

Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1440 от 22.03.2019 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Психично благополучие и смисъл на живота в прехода към зрелостта“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма “Педагогическа и възрастова психология“ Автор на дисертационния труд е Ина Илианова Карова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Психология“ с научен ръководител проф. д.н. Румен Стаматов от ПУ “П. Хилендарски“

Представеният от Ина Карова комплект материали на хартиен носител е в съответствие със ЗРАСРБ; Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва всички необходими документи, в т.ч.: автобиография, дисертационен труд; автореферат; публикации по темата.

Кратки биографични данни за докторанта

Ина Карова е възпитаник на ПУ, завършва бакалавърска и магистърска степен по психология, след което продължава обучението си в докторската програма по „Педагогическа и възрастова психология“. Свидетелство за трайният ѝ интерес в областта на позитивната,

възрастовата и педагогическа психология са специализациите и публикациите. Ина има организационни и технически умения, висока езикова подготовка.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Психичното благополучие е конструкт, който има различни измерения: екзистенциално-смыслово, ценностно, хедонистично и др. Усещането за психично благополучие е от важно значение, тъй като придава ценност и смисъл на живота, позволява да се разгърне потенциала на личността; то може да се разглежда като цел, мотив или жизнен план на индивида. Психичното благополучие е свързано и със салутогенезата. Изследванията на конструкта са положени в традициите на позитивната психология, психологията на здравето, психологията на развитието през целия жизнен цикъл.

Търсенето и откриването на смисъла на живота е въпрос на психологична зрялост, мъдрост, добра рефлексия и осъзнатост, лична самоефективност. Смисълът на живота и психичното благополучие са конструкти, които са взаимно детерминирани, същите се потенцират един друг. Колкото и неравномерно да се развиват, те стоят пред личността за първи път толкова отчетливо именно на прага зрелостта.

Проблемът на дисертационното изследване е поставен в полето на прехода към зрелостта - етап който свързва юношеството, или късното тийнейджърство със зрелостта. Ако юношеството е периодът, в който се решава въпросът с идентичността, самоопределението и са поставени първите значими жизненни цели, ранната зрялост, от своя страна е възрастта, в която личността поема по своя жизнен път и започват да се реализират жизнените сценарии. Този преход е сложен, фин и понякога незабележим. Но той със сигурност може да предопредели бъдещото развитие.

Изследването на психичното благополучие и смисълът на живота в прехода към зрелостта е сложна и предизвикателна задача, особено за един млад изследовател. Цялостно и мащабно изследване по тези въпроси у нас липсва. Всичко това прави темата актуална и значима за психологическата теория и практика.

Поставени са релевантни цели и задачи.

Познаване на проблема

Докторантката е направила задълбочена предварителна подготовка, тя познава отлично по-важните публикации, свързани с изследваните от нея конструкти. Същите са представени съобразно изискванията на такъв вид научен труд. Понятията са изяснени цялостно и задълбочено чрез различни теоретични подходи и гледни точки. Много добро впечатление прави

фактът, че Ина Карова не се е задоволила да представи дескриптивно това, което е писаното по проблемите. Литературните източници са анализирани и по този начин е достигнала до собствени обобщения. Всичко това, от своя страна, е отправна точка за реализираното собствено емпирично изследване.

Методика на изследването

За реализирането на целта и задачите, и за доказване на хипотезите, авторката е използвала адекватен съвременен изследователски инструментариум. Психологичните тестове са 6 на брой (описани на стр. 69 – 77), същите са валидни по отношение на изследваните конструкции.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Трудът е разгърнат в общ обем от 216 страници. В структурно отношение съответства на утвърдените стандарти и традиции за подобно научно изследване.

Отправната точка на научните търсения на докторантката е въпросът за развитието и функционирането на личността на прага на зрелостта, разбирането за смисъл на живота, както и преживяването на благополучие. Акцент се поставя върху консолидирането на Аз-а към края на юношеството и способността да се изгражда адекватна Аз-представа. Отлично впечатление, в целия текст, прави способността на авторката да изгради съответното понятие чрез представянето на същностните му измерения на базата на умело цитиране и собствени обобщения. Изграждането на понятието се допълва и от представянето на неговата история, и развитие във времето.

Направена е добра психологическа характеристика на преходния период, както е подчертано - той съдържа елементи както на юношеството, така и на зрелостта. Аз-представите се усложняват, изведени са когнитивните аспекти на този процес. Личностната самоопределеност и идентичност са друг ключов момент, който е разгледан в полето на социалните интеракции. Развитието на личността се проследява както в груповите, така и в индивидуалните взаимоотношения. А всичко това, както добре е представено в настоящия труд, е предпоставка за разгръщането на личността. От тук се изважда личностната аз-ефективност и способността за интимни взаимоотношения.

Изяснен е конструкта „смисъл на живота“, като са очертани неговите основни измерения и характеристики. Тук отново проличава умението на докт. Карова целенасочено да изследва, анализира и представя понятия.

По същия начин е изяснено понятието „психично благополучие“. Същото е очертано от позициите на няколко теоретични перспективи. Цитирани са данни на различни автори по изследвания проблем.

Разкриват се взаимодействията между конструктите.

Дизайнът на изследването показва една добре осмислена концепция. Целта, задачите и хипотезите са формулирани прецизно и са логически свързани. Самите хипотези са добре обосновани. Изследваните лица са достатъчно на брой. Използвани са съвременни и релевантни на целта и задачите психологични тестове.

Безспорно достойнство на дисертационния труд е анализът и интерпретацията на резултатите от собственото изследване. Не мога да не отбележа факта, че докт. Ина Карова е съумяла да отиде отвъд емпиричната фактология и да даде психологичен анализ на получените стойности.

Проличава умението ѝ да изследва целенасочено хипотези.

По важни моменти от анализът на резултатите са: коректното прилагане на статистическите процедури; установени са психометричните характеристики на тестовете; прегледно е дадено изследването на всяка от хипотезите и е отбелязано дали се доказва. Стойностите са представени таблично и графично.

Друго достойнство на труда е направената дискусия, в която са подложени на научно-критичен анализ отделните конструкти, като в същото време са внесени и резултатите и обобщенията от собственото изследване. Така докторантката обогатява със своите данни самите конструкти. На практика се получава верифициране както на свои, така и на чужди данни. Намирам този подход за изключително удачен.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

В научния труд е направено задълбочено теоретично изследване на конструктите „психично благополучие“ и „смисъл на живота“ в полето на прехода от юношеството към зрелостта. Въпросите са разгледани в контекста на разгръщането и диференцирането на личностните качества и сили, и началото на осъществяването на жизнените цели.

Създадена е оригинална концепция на дисертационния труд.

Реализирано е значимо емпирично изследване. Докторантката е съумяла да покаже взаимовръзката между психично благополучие и смисъл на живота при подрастващи от бъл-

гарската популация. Получените данни допълват емпирично познанието за разглеждания преходен възрастов период и обогатяват познанието ни за него.

Авторката има компетентността целенасочено да изследва хипотези и да тълкува статистическите данни.

Ина Карова е използвала коректно литературните източници, които са цитирани съобразно утвърдените за такъв научен труд стандарти; на края е представена и библиографската справка. Литературните източници са актуални и са на кирилица, и латиница.

В стилистично отношение работата е издържана добре, проличава висока езикова култура на авторката.

Формулираните от докторантката приноси са релевантни по отношение на постигнатото.

В дисертацията не се установява наличие на плагиатство.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Ина Карова има 8 публикации, които са пряко свързани с темата на дисертационния труд. Част от тях са реализирани по научно-изследователски проекти. Същите са публикувани в списания и сборници.

Лично участие на докторантката

Докторантката е реализирала самостоятелно теоретичното и емпиричното изследване, както и анализа, и интерпретациите на резултатите.

Автореферат

Авторефератът отразява коректно основните моменти от дисертационния труд в структурно и съдържателно отношение.

Препоръки

Препоръчвам на авторката да публикува резултатите от проведеното изследване като монографичен труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научно-приложни резултати и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Трудът е реализиран на високо научно равнище. Докторантката има висока психологическа подготовка и се представя като компетентен изследовател. Реализирано е значимо психологическо изследване, разкриващо мястото и ролята на психичното благополучие и откриването на смисълът в живота в прехода между юношеството и зрелостта.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка на дисертационния труд, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на Ина Илианова Карова в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално направление 3.2 Психология; Научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“

08.04.2019 г.

Рецензент: .....

доц. д-р Стоил Мавродиев